

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

**Факультет суспільно-гуманітарних наук
Кафедра всесвітньої історії**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**Воєнно-політичне протистояння між Польщею та Західноукраїнською
народною республікою (1918-1919): причини, етапи, наслідки**

Спеціальність: 032 “Історія та археологія”

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Пилипів Віти Василівни

Студентки 4 курсу групи ІСТб-2-21.4 0д

Науковий керівник:

Горпинченка Інна Володимирівна

Кандидат історичних наук,

доцент кафедри всесвітньої історії

Роботу захищено «__» _____ 20__р.

Оцінка _____

Київ–2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА.....	6
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ТА ПОЧАТОК ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ.....	8
2.1 Геополітична ситуація в Центрально-Східній Європі після Першої світової війни.....	8
2.2 Причини та передумови польсько-українського конфлікту.....	13
2.3 Початок збройного протистояння: Листопадовий чин та бої за Львів.....	16
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕБІГ ТА НАСЛІДКИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	23
3.1 Бойові дії на фронтах та військові операції (грудень 1918 – травень 1919).....	23
3.2 Дипломатична боротьба навколо українсько польського конфлікту.....	26
3.3 Завершення війни та її історичні наслідки.....	35
РОЗДІЛ 4. ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ ПОЛЬЩЕЮ ТА ЗУНР.....	43
4.1 Державні інституції ЗУНР та їхні функції у період протистояння....	43
4.2 Польська політика щодо Західної України.....	45
4.3. Соціально-економічний і культурний вимір конфлікту.....	47
4.4 Роль міжнародних організацій у врегулюванні польсько-українського конфлікту.....	49

ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	58

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження польсько-української війни 1918-1919 рр. має важливе значення для розуміння процесів державотворення та міжнаціональних відносин у Центрально-Східній Європі після Першої світової війни. У сучасних умовах, коли Україна прагне до інтеграції в європейську спільноту, особливого значення набуває об'єктивне вивчення історичного досвіду українсько-польських відносин, зокрема їх конфліктних сторінок. Війна між Польщею та ЗУНР стала одним із ключових епізодів національно-визвольних змагань українського народу 1917-1921 рр. і значною мірою вплинула на подальшу долю західноукраїнських земель. Крім того, вивчення військово-політичних, дипломатичних і міжнародних аспектів польсько-українського конфлікту дозволяє краще зрозуміти принципи формування повоєнної системи міжнародних відносин та роль національного фактора в європейській політиці першої половини XX століття. У контексті сучасних українсько-польських відносин, що характеризуються стратегічним партнерством і спільним баченням європейського майбутнього, об'єктивне та неупереджене дослідження складних сторінок спільної історії сприяє зміцненню взаєморозуміння між обома народами та подоланню негативних стереотипів минулого.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі причин, перебігу, наслідків польсько-української війни 1918-1919 рр. та політичних аспектів, дослідження особливостей військового, дипломатичного та міжнародного аспектів конфлікту, а також з'ясування його впливу на подальший розвиток українсько-польських відносин та геополітичну ситуацію в регіоні.

Об'єктом дослідження виступають польсько-українські відносини 1918-1919 рр.

Предмет дослідження – етапи та закономірності воєнно-політичного протистояння між Польщею та Західноукраїнською народною республікою

Завдання дослідження

- Проаналізувати історіографію та джерельну базу дослідження;
- Охарактеризувати передумови та початок польсько-українського конфлікту;
- Описати перебіг та наслідки польсько-української війни;
- Розкрити політичні аспекти між Польщею та ЗУНР;

Хронологічні межі 1 листопада 1918 - 18 липня 1919 рр.

Територіальні межі охоплюють Західноукраїнські та польські землі

Методи дослідження узагальнення матеріалу

Практичне значення полягає у можливості використання матеріалів курсової роботи в навчальному процесі, у краєзнавчих дослідженнях, а також для формування історичної пам'яті в умовах сучасного українсько-польського діалогу. Об'єктивне висвітлення конфліктних подій допомагає глибше зрозуміти минуле й уникати стереотипного мислення в сучасній політиці та культурі.

Наукова новизна дослідження полягає у спробі комплексного аналізу не лише бойових дій, а й дипломатичної боротьби навколо Східної Галичини, а також у зіставленні офіційних позицій обох сторін у контексті міжнародного права і принципу самовизначення народів. Звернення до маловідомих аспектів інформаційної боротьби (діяльність Української пресової служби у Відні) також надає роботі новизни.

Структура роботи включає вступ, чотири розділи, висновки та список використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

Українська історіографія польсько-української війни 1918-1919 рр. представлена працями Д. Дорошенка "Історія України 1917–1923 рр.", де висвітлено передумови конфлікту; М. Литвина щодо польсько-українського військово-політичного діалогу 1918-1920 рр.; М. Геника, який оцінює війну в контексті міжнаціонального примирення; Р. Голика про образ Галичини 1918 р. у ментальності українців та поляків; Л. Скорича з аналізом аспектів польської агресії проти ЗУНР; В. Манзуренка про бої Українських Січових Стрільців за Львів; Н. Стукаліної про військово-політичні успіхи та прорахунки ЗУНР у битві за Львів. Особливу увагу дослідники приділяють Вовчухівській наступальній операції УГА (В. Лагодич), дипломатичним місіям Антанти (Є. Лизень), відносинам між УНР та Польщею (А. Папакін), причинам і наслідкам захоплення Галичини Польщею (Ю. Олійник).

Воєнно-політичне протистояння між Польщею та Західноукраїнською Народною Республікою (ЗУНР) у 1918–1919 роках стало предметом численних історичних досліджень, як в українській, так і в польській історіографії. Українські науковці активно аналізують це питання через призму національно-визвольної боротьби, акцентуючи на ролі ЗУНР у формуванні української державності. Польські історики, натомість, зосереджуються на аспектах відновлення польської держави, зокрема, у контексті інтеграції Східної Галичини до складу Польщі. Значний внесок у вивчення цієї теми зробили такі дослідники, як В. Верстюк, В. Голубко, І. Дацків, які розглядають військово-політичні аспекти взаємин обох держав. Праці С. Шумихіної й А. Руккаса допомагають глибше зрозуміти соціально-політичний контекст, у якому відбувалися ці події, зокрема, структуру армії УНР.

Монографія Б. Гудя дозволяє простежити етносоціальні аспекти конфлікту, що мали вирішальний вплив на міжетнічні стосунки у Наддніпрянщині, Волині та Східній Галичині. Роботи І. Краснодемської і М.

Литвина акцентують увагу на військово-політичних альянсах, зокрема, союзи Петлюри та Пілсудського, що стали вирішальними для подальшої історії регіону. Таким чином, широкий спектр джерел та досліджень забезпечує комплексний підхід до вивчення цієї важливої сторінки української історії.

Джерельна база дослідження є достатньо широкою та різноманітною. Серед законодавчих актів використовуються рішення Української Національної Ради, законодавчі постанови ЗУНР, нормативні документи польського уряду щодо приєднання Східної Галичини. Серед наративних джерел застосовуються мемуари і спогади учасників подій: військових діячів, дипломатів, політичних лідерів (наприклад, спогади С. Петлюри, Є. Петрушевича, Ю. Пілсудського). Епістолярні джерела включають листування українських і польських політиків, зокрема дипломатичні записки, ноти Антанти, звернення ЗУНР до міжнародної спільноти.

Преса також є цінним джерелом: українські часописи ("Рідний край", "Український голос"), польські ("Gazeta Lwowska", "Kurier Lwowski") і міжнародна преса активно висвітлювали події польсько-українського конфлікту, відображаючи різні позиції. Статистичні джерела представлені даними про етнічний склад населення Східної Галичини, які активно використовувались у дипломатичній аргументації обох сторін. У сукупності ця джерельна база дає змогу комплексно висвітлити військові, дипломатичні та соціальні аспекти війни між Польщею та ЗУНР.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ТА ПОЧАТОК ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

2.1 Геополітична ситуація в Центральній-Східній Європі після Першої світової війни

У ХХ столітті ідеологічні конфлікти стали ключовим чинником міжнародних відносин, внутрішньодержавних трансформацій і соціальних змін. Ідеологічні протистояння виникали внаслідок розбіжностей у поглядах на управління державою, економічну систему, права людини, роль релігії та національної ідентичності. Вони охоплювали широкий спектр ідейних течій: від лібералізму, комунізму та фашизму до демократичних і націоналістичних рухів. Особливе значення ідеологічні конфлікти мали у країнах Центральної та Східної Європи, які опинилися в епіцентрі глобальних змін. Після Першої світової війни у даному регіоні відбувалися революції, утворювалися нові держави, а боротьба між демократичними й авторитарними режимами визначала подальший розвиток низки європейських країн. Друга світова війна та її наслідки посилили ідеологічне протистояння між капіталістичним Заходом і соціалістичним Сходом, що призвело до поділу Європи на два блоки. Протягом Холодної війни країни регіону були ареною боротьби між комуністичною та демократичною ідеологіями, що вплинуло на їх політичний устрій, економічну модель і суспільні відносини [17, с. 218-227].

Перша світова війна 1914–1918 років стала одним із найвизначальніших і наймасштабніших катаклізмів у новітній історії, який докорінно трансформував геополітичну ситуацію на європейському континенті та започаткував нову епоху в міжнародних відносинах. Війна призвела не лише до безпрецедентних людських і матеріальних втрат, але й до краху кількох провідних імперських утворень, зокрема Російської, Німецької та Австро-Угорської (Габсбурзької) імперій. Ці державні формації від кінця XVIII століття, після остаточного розділу

Речі Посполитої, встановили політичну й адміністративну гегемонію над значною частиною Центрально-Східної Європи, включаючи українські землі.

Руйнування імперських структур унаслідок війни та революційних процесів стало чинником масштабних політичних, соціальних і національних зрушень у регіоні. Цей етап історичного розвитку можна охарактеризувати як "геополітичну революцію" — термін, який запропонував відомий польський історик, радянолог і публіцист Владислав Сукенницький. Його концепція акцентує на глибинних змінах міжнародної системи, викликаних не лише військовим конфліктом, а й подальшою дезінтеграцією імперій, що створило нові умови для формування національних держав.

На нашу думку, вказане поняття "геополітична революція" є особливо продуктивним для осмислення ключових процесів, які відбувалися на українських теренах у зазначений період. У цьому контексті слід звернути увагу на концепт "Українська революція", який утвердився в українській історіографії як визначення суспільно-політичних подій 1917–1921 років, пов'язаних із боротьбою за державність, національне самовизначення та соціальну модернізацію. Поєднання цих двох підходів дозволяє комплексно аналізувати процеси національної емансипації українців у ширшому європейському контексті, в рамках загальної трансформації політичного простору після завершення Першої світової війни.

Саме цим аспектам — аналізу Української революції як складової геополітичної революції початку XX століття — і буде присвячене наше дослідження [10, с. 173–174].

Геополітичний конструкт "Міжмор'я", також відомий під назвою "Третя Європа", зародився у польському зовнішньополітичному дискурсі ще у 30-х роках XX століття. Витоки цієї стратегічної ідеї пов'язані з періодом становлення польської державності після завершення Першої світової війни. Варто зазначити,

що аналогічні геополітичні концепції розвивались і за межами центральноєвропейського простору, зокрема у французькій ініціативі А. Тардье (1932), концепції Східного пакту (1934-1935), та різних варіаціях Придунайського Пакту (1932-1936). У міжвоєнний період Польща займала позицію найбільшої держави Центрально-Східної Європи, що природно спонукало польських політичних діячів претендувати на регіональне лідерство. Сучасне розуміння концепції "Міжмор'я" безпосередньо пов'язане з післявоєнним періодом. Визначну роль у її формуванні відіграв польський військовий і державний діяч Ю. Пілсудський (1867-1935), який у прагненні зміцнити суверенітет новоствореної польської держави висунув ідею формування конфедерації, що відроджувала б поліетнічні та мультикультурні традиції історичної Речі Посполитої. Пілсудський розглядав таке об'єднання як стратегічний буфер, що дозволив би центральноєвропейським державам уникнути політичного домінування з боку Німеччини або Росії. Однак практична реалізація цієї геополітичної концепції виявилась неможливою: Радянський Союз та більшість західних держав (за винятком Франції) не підтримали ініціативу. Задумана конфедерація мала охоплювати територіальний простір від Чорного й Адріатичного морів до Балтійського, що й відображено в її назві. Втім, короткочасне існування незалежної України (1918-1922) та напружені відносини між Польщею та Литвою стали непереборними перешкодами для формування подібного міждержавного об'єднання [14, с. 153-156].

Одним із визначальних чинників, що сприяв ускладненню українсько-польських взаємин на зламі XIX–XX століть, був розвиток польського інтегрального націоналізму — ідеологічного напрямку, який набув особливої популярності в період поступового відновлення польської державності. Цей напрям передбачав побудову національної спільноти на основі етнічної однорідності, централізованої політичної влади та домінування польської культури і мови, що, у свою чергу, призводило до маргіналізації непольських

етнічних груп, передусім українців, які проживали на територіях, що входили до складу Австро-Угорської та Російської імперій, а згодом — Другої Речі Посполитої.

Ідеологічним виразником та одним з організаторів цього політичного курсу став Роман Дмовський (1864–1939) — постать, яка посідає центральне місце в історії польського національного руху першої третини XX століття. Як ідеолог інтегрального націоналізму, він обстоював концепцію етнічної Польщі, яка передбачала асиміляцію або витіснення непольських елементів із суспільного та політичного життя. У своїх численних публіцистичних і політичних виступах Дмовський наполягав на необхідності жорсткого курсу щодо національних меншин, зокрема українців, євреїв, білорусів та литовців, вбачаючи в них загрозу для стабільності майбутньої польської держави. Його світогляд базувався на чітко артикульованому протиставленні "польського" та "непольського", що унеможливлювало будь-яку форму рівноправного співіснування в багатонаціональному суспільстві.

У колективній пам'яті польського суспільства Роман Дмовський залишився як один із ініціаторів утворення незалежної Польщі у 1918 році, зокрема як співорганізатор польської делегації на Паризькій мирній конференції. Водночас його постать є глибоко контроверсійною, насамперед через його антагонізм з Юзефом Пілсудським (1867–1935) — політичним опонентом, який відстоював федеративну модель польської держави, що визнавала б політичні права народів Східної Європи. Протистояння між двома цими програмами — етнонаціоналістичною та федералістською — мало далекосяжні наслідки для міжетнічних стосунків у регіоні.

Сучасна історіографія продовжує виявляти стійкий інтерес до аналізу ідеологічного спадку Дмовського, що пояснюється потребою глибшого розуміння природи польської політичної думки в першій половині XX століття та її впливу на трансформацію українсько-польських відносин. Дослідження

його поглядів дозволяє простежити логіку формування ворожого дискурсу щодо українського національного руху в польському політичному середовищі та, відповідно, краще пояснити причини конфліктогенності між двома націями в добу післявоєнної перебудови Європи [9, с. 45–51].

Варто підкреслити, що у своїй політичній діяльності Р. Дмовський завжди надавав пріоритетного значення проблематиці формування східних кордонів майбутньої відродженої польської держави, з особливим акцентом на питанні включення Східної Галичини до складу Польщі. Усвідомлюючи міжнародне значення визнання за Польщею територій "східних кресів" колишньої Речі Посполитої, лідер ендеків розробив власну геополітичну концепцію розвитку польської держави. На початку XX століття Р. Дмовський сформулював геополітичну "інкорпораційну" модель відновлення польської державності, реалізація якої передбачала два етапи. Перший етап планував об'єднання всіх етнічних польських земель та приєднання територій, де польська культура цивілізаційно домінувала над непольським населенням колишньої Речі Посполитої (переважно українцями, білорусами, литовцями) в єдине політичне утворення у складі Російської імперії – це мало відбутися у разі військового конфлікту між Німеччиною, Австро-Угорщиною та Росією. На другому етапі передбачалося домогтися від російської влади надання полякам широкої політичної та культурної автономії [9, с. 45-51].

Українсько-польські взаємини XX століття являли собою яскравий приклад міждержавних суперечностей у регіоні Центрально-Східної Європи (ЦСЄ), спровокованих рішеннями Версальської та Ялтинсько-Потсдамської конференцій. Ключовим елементом міжнаціонального примирення стало подолання негативних стереотипів та історичних міфів. Однією з тем, що безпосередньо чи опосередковано присутня в українсько-польському діалозі, залишається українсько-польська війна 1918-1919 рр. і поразка ЗУНР. Загалом дезінтеграція багатонаціональних імперій супроводжується міжнаціональними

конфліктами, однак українсько-польське військове протистояння 1918-1919 рр. мало далекосяжні геополітичні наслідки для обох народів і всього центральноєвропейського регіону. Відповідно до методологічного підходу З. Бжезінського, Східна Галичина в 1918-1919 рр. становила геополітичну вісь, контроль над якою міг істотно змінити розстановку сил у регіональному протистоянні. У двосторонніх відносинах системний діалог щодо українсько-польської війни 1918-1919 рр. фактично був відсутній, а дискусії відбувались переважно як супутній елемент при аналізі інших проблем міжнаціональних відносин [6, с. 323-331].

2.2. Причини та передумови польсько-українського конфлікту

У Галичині з 1867 до 1914 року керівні посади намісників, які очолювали крайову адміністрацію та Крайову Шкільну Раду, займали виключно представники польської національності. Землевласницька еліта Східної Галичини також була сформована переважно з польської шляхти. Польська адміністративна система володіла фактично необмеженими повноваженнями і систематично блокувала доступ українців до будь-яких адміністративних посад. Полонізаційна політика щодо українського населення охоплювала всі ключові сфери – освітню галузь та економічний сектор. У цих дискримінаційних заходах польську адміністрацію активно підтримував австрійський уряд, висловлюючи таким чином вдячність за підтримку парламентським польським колом державницької політики Австро-Угорщини. Українська періодика Наддніпрянщини регулярно висвітлювала зухвалість, з якою польська шляхта, що домінувала в галицькій адміністрації, здійснювала асиміляційну політику стосовно українського етносу в Галичині. Польська крайова адміністрація постійно винаходила різноманітні механізми для закріплення свого впливу на українське населення. За інформацією часопису "Рідний край", на початку XX століття всупереч волевиявленню українців було впроваджено законодавчий акт

про заснування польських поселень на українських територіях під назвою "Про оселі на виплат", що передбачав планомірне переселення польських колоністів із західних польських земель на східні [2, с. 59-63].

Уже під час першого засідання Паризької мирної конференції 18 січня 1919 року Найвища рада Антанти адресувала ноту польському уряду з вимогою припинення воєнних дій проти німців та українців. Головна мета цього дипломатичного звернення полягала в необхідності переорієнтації українських військових формувань на боротьбу проти спільного противника – більшовицьких сил. Власне для врегулювання цієї проблематики з середини січня 1919 року до галицьких земель почали направлятися спеціальні місії Антанти, завданням яких було об'єктивне вивчення регіональної ситуації та, за наявності можливості, досягнення примирення між ворогуючими сторонами польсько-українського військового конфлікту. Попередні мирні переговори між польською та українською сторонами, ініційовані британським полковником Гаррі Вейдом, були перервані через появу в Галичині наприкінці січня 1919 року чергової місії, направленої Антантою. Ця дипломатична група прибула з Салонік через Угорщину під керівництвом французького генерала Жозефа Бартелемі з метою інформаційно-аналітичного дослідження перебігу та перспектив польсько-української війни на місці. Адже військове протистояння між поляками та українцями в районі Львова створювало серйозні перешкоди для реалізації стратегічного плану західних держав, який передбачав об'єднання польських, румунських, українських та білогвардійських військових контингентів у спільній боротьбі проти більшовицької Росії, що вимагало якнайшвидшого припинення цього регіонального конфлікту. З цією метою генерал Ф. д'Еспре, головнокомандувач окупаційних сил Антанти в Південно-Східній Європі, за дорученням маршала Ф. Фоша відправив Ж. Бартелемі на чолі миротворчої місії для досягнення перемир'я [4, с. 130-137].

1 листопада 1918 року Українська Національна Рада проголосила у Львові створення Української держави, яку 13 листопада 1918 року було перейменовано на Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР). Історична подія об'єднання ЗУНР з Українською Народною Республікою в єдину соборну державу відбулася 22 січня 1919 року. Проте вже з першого дня існування новоствореної держави розпочалися збройні сутички з поляками, які згодом переросли у повномасштабний міждержавний конфлікт. Формування ЗУНР проходило за несприятливих міжнародних обставин. Країни Антанти надавали підтримку відновленню польської держави (Другої Речі Посполитої), розглядаючи її як буферну зону між Західною Європою та більшовицькою Росією. Спираючись на цю підтримку, польські сили розпочали встановлення контролю над західноукраїнськими територіями. 21 листопада 1918 року польські війська зайняли Львів, що змусило уряд ЗУНР переїхати спочатку до Тернополя, а пізніше – до Станіслава (сучасного Івано-Франківська). Внаслідок потужного польського наступу українські військові сили та органи влади виявилися затиснутими на невеликій території у південно-східній частині Галичини, поблизу річки Збруч. Наприкінці травня 1918 року Верховна рада Антанти обговорювала правовий статус Східної Галичини. Під час цих дискусій Жорж Клемансо зазначав, що передача Галичини Польщі викличе значний скандал, особливо враховуючи використання англійського та французького військового спорядження. Однак ці заяви розходилися з реальними діями – французький посол у Варшаві Пралон підтверджував зацікавленість своєї країни у просуванні армії Юзефа Галлера до Галичини та її захопленні [18, с. 273-274].

З перших днів свого існування ЗУНР була змушена вести збройну боротьбу проти агресії сусідніх держав - Польщі та Румунії. Польське політичне керівництво відкрито демонструвало свої наміри щодо Галичини і, відновивши власну державність, активно розбудовувало військові сили. Характеризуючи збройний конфлікт між ЗУНР і Польщею, В. Литвин влучно зазначає:

"Українсько-польська війна 1918-1919 рр. за типологією мало відрізняється від українсько-російських воєн 1917-1918 рр. і 1919 р. Це – міжнаціональні війни, які нерідко траплялися в різні часи внаслідок розпаду багатонаціональних країн. Нації борються одна з одною за життєвий простір, за визначення кордону, якого раніше не було". Польські політичні партії та громадськість повністю підтримували агресивну політику військового керівництва щодо ЗУНР. За свідченням М. Клімецького, по всій країні прокотилася хвиля акцій зі створення добровольчих військових формувань, які вирушали до Галичини. Зокрема, 6 листопада в Тарнобжегу розпочалось формування Сandomирського полку, який направлявся безпосередньо до Львова [21, с. 147-158].

Польсько-український конфлікт 1918-1919 років зумовлювався тривалим польським домінуванням в Галичині з активною політикою колонізації та дискримінації українців в адміністративній, освітній та економічній сферах. Після розпаду Австро-Угорщини обидва народи одночасно прагнули до створення власних держав і претендували на одні й ті ж території. Несприятлива міжнародна ситуація для України виявилася у підтримці країнами Антанти Польщі як "санітарного кордону" проти більшовицької Росії. Важливу роль відіграла потужна мобілізація польського суспільства для боротьби за Галичину та історично сформоване переконання польської еліти про їхнє право на західноукраїнські землі. Цей конфлікт став класичним прикладом міжнаціональної війни за територію та кордони, спричиненої розпадом багатонаціональної імперії та зіткненням національних інтересів у переломний історичний період.

2.3 Початок збройного протистояння: Листопадовий чин та бої за Львів

Листопадовий акт став справжнім ударом для українських політиків, які лояльно відстоювали українську справу у віденських урядових колах. Їхній надмірний оптимізм щодо ставлення Австрії до українців, який вони поширювали серед українського громадянства, виявився необґрунтованим. Ця подія стала болісним розчаруванням для українського народу, який пов'язував навіть свої найскромніші сподівання з великими жертвами, принесеними під час війни. Проте реакція січових стрільців на Листопадовий акт відрізнялася від загального настрою українського громадянства і не мала такого драматичного характеру. Вони вже давно втратили віру в підтримку сторонніх сил та цісарську прихильність, добре пізнавши справжню цінність австрійського союзництва. Вороже ставлення австрійської влади до українських інтересів вперше поставило перед легіонерами екзистенційне питання про доцільність їхнього існування та сенс подальшої боротьби на боці Австрії. У цей критичний момент Українська Бойова Управа звернулася до січових стрільців із закликом не полишати боротьбу за майбутнє свого народу і не випускати зброю з рук. Далекоглядний сотник Дмитро Вітовський відіграв ключову роль, переконавши старшин і стрільців у необхідності збереження Легіону як основи майбутньої української армії. Після цього рішення українці розпочали інтенсивну розбудову свого Легіону. Вони зібрали всіх стрільців, які перебували у відпустках або відновлювалися після поранень, розпочали активне залучення добровольців. Новобранці проходили сувору німецьку школу військової підготовки, що дозволяло їм ставати висококваліфікованими вояками. До березня 1917 року легіон Українських Січових Стрільців значно розрісся, нараховуючи вже 8 сотень, включно з Гуцульською та Технічною [15, с. 25-29].

Українська сторона розглядала цю територію як невід'ємну частину своєї незалежної держави (ЗУНР). Їхня аргументація базувалася на двох головних історичних підставах. По-перше, вони апелювали до спадщини Галицько-Волинської держави, вважаючи себе її законними правонаступниками. По-друге,

українці підкреслювали демографічну перевагу українського населення в регіоні, особливо в сільській місцевості. У їхньому розумінні саме село було носієм національної ідентичності та духу, а отже, етнічний склад сільського населення визначав політичну приналежність території. Перебираючи владу в листопаді 1918 року, українці вважали, що відновлюють історичну справедливість – повертають землі, колись загарбані польською короною, і позбавляють польську меншину неправомірного домінування над українською більшістю. Польська сторона, натомість, розглядала Східну Галичину як частину "Червенської землі", "Східної Малопольщі" чи "східних кресів" історичної Речі Посполитої. Їхня історична перспектива починалася не з княжих часів, а з епохи Казимира Великого. Поляки трактували включення руських земель до Речі Посполитої як повернення раніше втрачених "Червенських градів", захоплених ще Володимиром Великим. Вони також наголошували на своїй цивілізаційній місії – урбанізації та "цивілізуванні" цих територій. Австрійський період у цій інтерпретації розглядався як тимчасова "займанщина", після якої мало настати законне відновлення польської державності в її історичних межах. На відміну від українців, поляки вважали ключовим індикатором етнополітичної приналежності території демографічну перевагу польського населення в містах Галичини, які, на їхню думку, були головними центрами поширення національної культури та впливу в регіоні. Таким чином, кожна сторона конфлікту спиралася на власну історіософію та різні демографічні показники для обґрунтування своїх прав на Східну Галичину [7, с. 62-75].

Наприкінці 1918 року керівництво ЗУНР заснувало у Відні Українську пресову службу для протидії польській шовіністичній пропаганді, що поширювалась у європейських засобах масової інформації. УПС швидко перетворилася на найважливіший український інформаційно-пропагандистський центр у Європі. Працівники служби, серед яких були Ю. Сербішок, І. Проць, В. Бринзан, І. Бринзан, О. Кушак та інші, підтримували постійний зв'язок з рідними

землями через телефонні лінії Відень–Будапешт–Стрий–Станиславів. Після польської окупації українських територій комунікація здійснювалась через радіостанції Кошице і Кам'янця-Подільського або за допомогою авіапошти. Значну підтримку службі надавали видатні українські діячі: дипломат В'ячеслав Липинський, посол Микола Василько, знані науковці – географ Степан Рудницький та юрист Станіслав Дністровський. За їхньої активної участі було підготовлено й опубліковано серію інформаційних брошур англійською та французькою мовами, які роз'яснювали європейській спільноті українську позицію. Серед них: "Українці і війна", "Війна на Україні і більшовизм", "Чому йде у Східній Галичині війна між українцями і поляками", "Українці і мирова конференція", "Українці, світова війна і чому українці і поляки воювали проти себе у Східній Галичині", "Галичина". УПС також організовувала прес-конференції та неформальні зустрічі для іноземних дипломатів і журналістів, що сприяло поширенню об'єктивної інформації про український визвольний рух. До червня 1919 року Українська пресова служба фінансувалася посольством ЗУНР. Після цього, до осені 1920 року, вона діяла під егідою віденського посольства УНР, продовжуючи важливу інформаційну роботу на міжнародній арені [12, с. 196].

Під час перших етапів військового будівництва в новоствореній державі процеси відбувалися здебільшого стихійно, а політичне керівництво країни головним чином покладалося на національну свідомість і патріотизм населення. Така ситуація значною мірою була зумовлена тим, що Листопадовий зрив являв собою військово-революційну операцію, таємно організовану Українським головним військовим комісаріатом. Український політичний провід виявився неготовим до подібного розвитку подій не через те, що не передбачав розпаду Австро-Угорської імперії, а через те, що не прагнув цього. Галицький політикум проводив тривалі переговори з віденським урядом і щиро вірив у можливість перетворення монархії Габсбургів на федерацію національних держав, як це було

передбачено цісарським маніфестом від 18 жовтня 1918 року. В очікуванні вирішення українського питання Українська Парламентська Репрезентація та парламентське представництво Української Національної Ради фактично не втручалися в перебіг подій, які внаслідок Листопадового чину розвивалися революційним шляхом, руйнуючи австрійську державність і формуючи на її основі владу українського народу [22, с. 186-195].

ВИСНОВОК

Польсько-український конфлікт 1918-1919 років зумовлювався тривалим польським домінуванням в Галичині з активною політикою колонізації та дискримінації українців в адміністративній, освітній та економічній сферах. Після розпаду Австро-Угорщини обидва народи одночасно прагнули до створення власних держав і претендували на одні й ті ж території. Несприятлива міжнародна ситуація для України виявилася у підтримці країнами Антанти Польщі як "санітарного кордону" проти більшовицької Росії. Важливу роль відіграла потужна мобілізація польського суспільства для боротьби за Галичину та історично сформоване переконання польської еліти про їхнє право на західноукраїнські землі. Цей конфлікт став класичним прикладом міжнаціональної війни за територію та кордони, спричиненої розпадом багатонаціональної імперії та зіткненням національних інтересів у переломний історичний період.

Листопадовий чин та бої за Львів стали початком складного збройного протистояння, яке виявило фундаментальні розбіжності між українським та польським баченням майбутнього Східної Галичини. Ця боротьба розгорталася на тлі розпаду Австро-Угорської імперії та була спричинена наявністю двох взаємовиключних державницьких концепцій щодо цих територій. Для українців Листопадовий зрив означав початок відновлення історичної справедливості та формування власної державності на основі етнічної більшості в регіоні. Для поляків же ці події були початком боротьби за повернення "східних кресів" історичної Речі Посполитої. Особливість цього конфлікту полягала в тому, що він розпочався за стихійного військового будівництва та відсутності чіткої політичної стратегії з українського боку. Галицький політикум, орієнтований на

переговори з віденським урядом та перспективу федералізації імперії Габсбургів, виявився неготовим до революційних змін. Натомість рушійною силою українського руху стали військові структури, зокрема Український головний військовий комісаріат та Українські Січові Стрільці під проводом далекоглядного Дмитра Вітовського. Значною мірою успіх українського руху залежав від напрацьованого бойового досвіду січових стрільців, які, на відміну від політиків, вже тривалий час не покладалися на австрійську прихильність і розуміли необхідність формування власних збройних сил. Саме вони стали основою для створення регулярної української армії в боротьбі за Львів та інші території Східної Галичини. Важливим елементом цієї боротьби була також інформаційно-пропагандистська діяльність, яку розгорнула Українська пресова служба у Відні для протидії польській пропаганді та донесення української позиції до європейської громадськості. Ця діяльність свідчила про усвідомлення українською стороною важливості не лише військового, але й дипломатичного та інформаційного фронтів протистояння.

РОЗДІЛ 3. ПЕРЕБІГ ТА НАСЛІДКИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1 Бойові дії на фронтах та військові операції (грудень 1918 – травень 1919 р.)

Період другої Української Народної Республіки (грудень 1918 — грудень 1920) став найдовшим і найскладнішим етапом Української революції. Хоча урочисте об'єднання УНР і ЗУНР у січні 1919 року мало стати поворотним моментом для консолідації сил проти зовнішніх загроз, історичні обставини склалися інакше. Вже на початку лютого 1919 року більшовицький наступ змусив керівництво УНР покинути Київ, і всі подальші спроби повернути столицю виявилися марними. Військова кампанія УНР характеризувалася чергуванням перемог і поразок, постійною втратою територій та внутрішньою нестабільністю. Селянські повстання переростали в некерований отаманський рух, а на державному рівні відбувалася постійна зміна урядів при фактичній концентрації влади в руках головного отамана. Українська справа суттєво постраждала через внутрішні розбіжності та особисті амбіції лідерів. Розходження в поглядах на майбутнє держави призвели до розколу між арміями УНР і ЗО УНР, а також до укладання сумнівних союзів із потенційними ворогами України, включаючи білогвардійців, більшовиків і Польщу. Міжнародна ситуація також не сприяла українській державності. Надії на підтримку з боку Паризької мирної конференції не виправдалися. Спроба Симона Петлюри здобути польську військову допомогу завершилася невдачею. Як наслідок, наприкінці 1920 року Україна остаточно втратила відновлену революцією державність [3].

Збройні сили ЗУНР проводили систематичні спроби перехопити ініціативу в протистоянні з польськими військами на початку конфлікту. Особливу роль у стратегічному плануванні наступальних операцій відіграли полковники Євген Мишківський та Віктор Курмановський. Протягом грудня 1918 — березня 1919 років Галицька армія здійснила три спроби контрнаступу з метою повернення Львова: перший контрнаступ з 27 грудня 1918 по 2 січня 1919 року, другий контрнаступ 11-12 січня 1919 року, а також третій контрнаступ, відомий як Вовчухівська операція, що тривав з 17 лютого до 19 березня 1919 року. Активізація українських військових формувань у цей період була зумовлена кількома важливими факторами. Покращення організаційної структури армії під командуванням генерала Михайла Омеляновича-Павленка, призначеного 10 грудня 1918 року, включало налагодження ефективного зв'язку між Начальною Командою, вищим органом керівництва збройними силами ЗУНР, та командуванням тактичних підрозділів, а також реорганізацію через формування спеціалізованих частин розвідки, зв'язку та інженерних підрозділів. Важливим фактором стало впровадження плану Євгена Мишківського щодо створення структури бойових груп та формування нових оперативно-тактичних об'єднань і корпусів у грудні 1918 року. Додатковою сприятливою обставиною було зменшення чисельності польських військ у Східній Галичині через початок польсько-чехословацького конфлікту за контроль над Тешинською Сілезією, Оравою та Спішем, що розпочався 23 січня 1919 року [11].

Військові дії на Волині найбільш інтенсивно розгорнулися під час наступу польських військ, що розпочався 14 травня 1919 року. Командування Війська Польського прагнуло реалізувати план "остаточного" наступу на позиції Галицької армії з метою витіснити її за річку Збруч. У цій ситуації Дієва армія УНР, яка розташовувалася на північному крилі фронту, створювала перешкоди для польського плану та її відтіснення на південь відкривало полякам вихід до позицій Червоної армії. Це було стратегічно важливо для польських політиків,

оскільки давало підстави для перекидання на східні рубежі "блакитної армії" Юзефа Галлера. Основним аргументом, який використовували польські політики для отримання дозволу від головнокомандувача Фердинанда Фоша на таке перекидання, була необхідність протистояння більшовицькій загрозі. Однак справжньою метою операції було знищення саме Галицької армії, тоді як підрозділи Дієвої армії планувалося лише нейтралізувати, щоб вони не могли серйозно протидіяти польському наступу. Під час травневого наступу польські війська захопили Луцьк, Рівне, Дубно та Кременець. Попри обмежений характер бойових дій між військами УНР та Польщі, Волинський фронт Дієвої армії мав суттєвий вплив на перебіг українсько-польської війни в Галичині: оскільки поляки не прагнули повного розгрому Армії УНР, вона постійно захищала Українську Галицьку Армію від ударів з півночі, обходу з тилу, а також від наступу Червоної армії на позиції УГА [19, с. 202-203].

Бойові дії на Волині мали обмежений характер, оскільки Армія УНР вважала своїм головним напрямком військових операцій більшовицький фронт, а Військо Польське зосереджувалося на галицькому напрямку. Юзеф Пілсудський, який бачив майбутнє України не як частини Польщі чи Росії, а як незалежної держави-союзниці Речі Посполитої, не прагнув до повномасштабного військового конфлікту з Армією УНР. Для польської сторони воєнні дії на Волині мали на меті не повний розгром української армії та ліквідацію української державності, як це було у Східній Галичині, а встановлення вигідного для Польщі кордону та примушення Симона Петлюри відмовитися від союзу з ЗУНР. Така відмінність у підходах до українських територій вразила голову союзної делегації з мандатом Паризької конференції генерала Жозефа Бартелемі, який намагався примирити поляків і українців у Львові. Він був здивований тим, що польська сторона не розглядала український фронт як єдине ціле, а проводила окрему політику щодо Галицької та Волинської ділянок фронту [20, с. 39].

Бойові дії на фронтах та військові операції періоду грудень 1918 р. - травень 1919 р. стали вирішальними для долі української державності. Цей час характеризувався надзвичайно складним військово-політичним становищем, коли українські збройні формування змушені були протистояти одночасно кільком потужним противникам. Галицька армія здійснила три послідовні спроби контрнаступу для повернення Львова, демонструючи значний військовий потенціал та стратегічне планування, особливо під час Вовчухівської операції. Реорганізація армії під проводом генерала Омеляновича-Павленка, впровадження структури бойових груп полковником Мишківським та формування нових тактичних об'єднань суттєво підвищили боєздатність українських військ. На Волинському напрямку бойові дії мали більш обмежений характер через відмінність стратегічних пріоритетів обох сторін: для УНР головною загрозою залишався більшовицький фронт, тоді як польське командування зосереджувалося на галицькому напрямку. Травневий наступ польських військ 1919 року продемонстрував чітку стратегію Війська Польського щодо різних українських територій: повне витіснення Галицької армії за Збруч при одночасному обмеженому протистоянні з Дієвою армією УНР. Концепція Пілсудського щодо майбутньої незалежної України як союзниці Польщі визначала особливий підхід до військових операцій на Волині, що контрастував із жорсткою політикою у Східній Галичині. Незважаючи на окремі тактичні успіхи українських військ, загальна військова ситуація поступово погіршувалася через внутрішню нестабільність, брак координації між УНР і ЗУНР та несприятливу міжнародну кон'юнктуру. Політичні розбіжності між керівництвом УНР та ЗУНР, а також необхідність вести бойові дії одночасно проти польських та більшовицьких військ суттєво виснажували обмежені ресурси українських збройних сил. Це протистояння зрештою призвело до поступової втрати територій та важливих стратегічних пунктів, що стало однією з ключових причин подальшої втрати української державності наприкінці 1920 року.

3.2. Дипломатична боротьба навколо українсько-польського конфлікту

Дипломатичне протистояння між українською та польською сторонами у період після завершення Першої світової війни відбувалося в умовах радикального перегляду геополітичного ландшафту Європи. Після краху великих імперій — Російської, Австро-Угорської, Німецької — на міжнародній арені з'явилася значна кількість нових державних утворень, кожне з яких прагнуло закріпити свій суверенітет і територіальні претензії. У цьому контексті дипломатичні зусилля Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки були спрямовані на досягнення міжнародного визнання і юридичної легітимації української державності. Йшлося не лише про захист права на самовизначення, а й про консолідацію контролю над етнічно українськими землями, що опинилися в епіцентрі геополітичного конфлікту.

Польська держава, яка щойно відновила свою незалежність, прагнула реалізувати концепцію історичної тяглості та територіальної реставрації, орієнтуючись на кордони Речі Посполитої до її поділів у XVIII столітті. У цьому стратегічному баченні особливе місце займала Східна Галичина — регіон із багатонаціональним населенням, який одночасно мав високий політичний та економічний потенціал. Для обох сторін він становив не лише об'єкт етнотериторіальних претензій, а й простір символічного значення, пов'язаного з історичною спадщиною та модерними уявленнями про державність.

Українська дипломатія, попри обмежені ресурси, оперативно відреагувала на початок відкритого збройного конфлікту. Уже в перші місяці українсько-польського протистояння керівництво ЗУНР ініціювало створення зовнішньополітичних представництв, які мали донести до урядів провідних країн світу аргументи на користь державного суверенітету українців Галичини. Делегації ЗУНР і УНР спрямовували свої зусилля на дипломатичне переконання представників Антанти у правомірності українських домагань, посилаючись як

на етнографічні дані, так і на принципи, задекларовані у Вільсоновій програмі. У своїх меморандумах та петиціях українські дипломати наголошували на історичній спадковості українського державотворення, апелювали до демократичного характеру нових українських урядів та послідовно намагалися репрезентувати себе як чинники стабільності у постімперському просторі.

Однак ці дипломатичні ініціативи зустріли значні труднощі. Серед основних викликів слід виокремити відсутність сталої дипломатичної інфраструктури, яка унеможливлювала повноцінну присутність українських представників на міжнародних переговорах. Крім того, українській стороні бракувало довгострокових політичних контактів із західними урядами, що посилювалося ще й впливом негативних стереотипів, які походили з дореволюційної російської, австро-угорської та польської публіцистики. У низці випадків українські делегації стикалися з формальною чемністю з боку західних держав, яка, однак, не переростала у конкретні політичні гарантії чи навіть у декларативне визнання. Це пояснювалося як стратегічними інтересами Антанти в регіоні, так і наявністю пріоритетних альянсів, зокрема з Польщею, яку Париж і Лондон розглядали як елемент системи післявоєнної безпеки в Європі.

Дипломатична боротьба довкола статусу Східної Галичини стала втіленням ширших тенденцій у міжнародних відносинах доби після Великої війни, коли реальне силове становище та традиційні альянси переважали над проголошеними принципами справедливості та права на самовизначення. Українські ініціативи виявилися недостатніми для зміни міжнародної кон'юнктури, а відсутність ефективної підтримки з боку провідних держав Заходу сприяла поступовій втраті контролю над спірними територіями [17, с. 218–227].

На відміну від української дипломатії, яка діяла в умовах обмеженої міжнародної підтримки та неоформленого державного статусу, польська сторона мала значно вигідніші вихідні позиції на міжнародній арені. Польська

дипломатична стратегія базувалася на низці історичних, геополітичних та етнополітичних аргументів, які мали на меті обґрунтування претензій Варшави на території, що раніше входили до складу Речі Посполитої. Одним з ключових напрямів цієї стратегії було просування концепції «історичної Польщі», яка включала території Східної Галичини, Волині, Литви та частково Білорусі. Такий підхід знаходив певне розуміння серед політичних еліт Франції та Великої Британії, особливо в умовах загального прагнення стабілізувати Східну Європу після краху багатонаціональних імперій.

Особливе значення у цьому процесі мала підтримка Французької Республіки, яка, після завершення Першої світової війни, шукала союзників у регіоні для стримування як відновленої Німеччини, так і революційної Росії. Польща розглядалася французькими дипломатами як потенційний континентальний партнер, здатний забезпечити контроль над східноєвропейським простором. Завдяки цьому, польські делегати мали стабільний канал комунікації із найвпливовішими учасниками Паризької мирної конференції.

Польські представники аргументували територіальні претензії трьома основними наративами: по-перше, посилалися на історичні права, що впливали з тривалого перебування спірних земель у складі Речі Посполитої; по-друге, наголошували на демографічній присутності польського населення, особливо у містах Східної Галичини; по-третє, вказували на стратегічну доцільність створення антиросійського кордону з огляду на загрозу з боку більшовицької Росії, яка на той час активно експортувала революційні ідеї за межі власної території.

Окреме місце у формуванні зовнішньополітичної риторики Польщі займала постать Романа Дмовського — провідного ідеолога польського націоналізму та представника Польського національного комітету у Парижі. Дмовський зумів ефективно адаптувати польські інтереси до

загальноєвропейського контексту, подаючи Польщу як державу, здатну стати бар'єром між Західною Європою та більшовицьким експансіонізмом. У своїх виступах він наголошував на необхідності відновлення сильної польської державності, яка, згідно з його баченням, мала включати усі території колишньої Речі Посполитої, що втратила свою незалежність внаслідок поділів XVIII століття. Аргументація Дмовського була тісно пов'язана з етнополітичними уявленнями про «цивілізаційну місію» поляків у східноєвропейському просторі, де українці, білоруси та литовці часто розглядалися як народи без власної державницької традиції, що мали бути інтегровані до оновленої польської державної структури.

Завдяки поєднанню історичної аргументації, використання геополітичних страхів Заходу щодо більшовицької загрози, а також активної дипломатичної присутності у структурах Паризької мирної конференції, польській делегації вдалося сформувати образ Польщі як чинника стабільності у регіоні. Це суттєво зміцнило позиції Варшави в питанні контролю над Східною Галичиною та іншими спірними територіями [1, с. 216–217].

Паризька мирна конференція 1919–1920 років, яка відбулася після завершення Першої світової війни, стала центральною дипломатичною ареною, на якій вирішувалися питання майбутнього державного устрою Центрально-Східної Європи. У межах цього форуму делегації переможних держав здійснювали спробу перегляду політичної карти континенту, зважаючи на крах кількох імперій — Російської, Османської, Австро-Угорської та Німецької. Водночас ця конференція стала майданчиком для численних делегацій новопосталих або відновлених національних утворень, які прагнули добитися міжнародного визнання та закріплення свого статусу на основі принципу самовизначення народів, що був проголошений президентом США Вудро Вільсоном у «Чотирнадцяти пунктах».

Українські інтереси на Паризькій конференції представляли дві окремі делегації — від Української Народної Республіки (УНР) та Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), які згодом намагалися координувати зусилля після акту злуки 22 січня 1919 року. Делегацію УНР очолював Григорій Сидоренко, який намагався привернути увагу до легітимності українського державного проекту, обґрунтовуючи його як наслідок народного волевиявлення та розпаду імперій. Аргументація українських представників ґрунтувалася на ідеях національного самовизначення, історичних традицій української державності та реальної наявності адміністративних і збройних структур на підконтрольних територіях. Проте їх зусилля наштовхнулися на складну систему політичних інтересів великих держав, яка не сприяла реалізації українських прагнень.

Французька Республіка послідовно підтримувала відновлення сильної Польщі, яку розглядала як стабілізаційний чинник у регіоні та потенційного союзника у стримуванні як німецького реваншизму, так і більшовицької експансії зі сходу. Французькі дипломати орієнтувалися на створення так званого «санітарного кордону» між Західною Європою та радянською Росією, до складу якого мала увійти й Польща в межах, що включали українські етнічні землі. Такий підхід фактично нівелював можливість визнання УНР або ЗУНР, оскільки ці утворення розглядалися як нестабільні і тимчасові, а їхня зовнішньополітична орієнтація в умовах геополітичної невизначеності викликала недовіру.

Великобританія демонструвала відносно виваженішу позицію, намагаючись зберігати баланс між підтримкою Польщі та уникненням прямої конфронтації з радянською Росією. Британські політики та дипломати, хоча й визнавали право народів на самовизначення, водночас були обережними в підтримці новопосталих держав, що не мали усталених кордонів і стабільної міжнародної підтримки. Позиція Лондона, попри риторику поміркованості, не

передбачала конкретних кроків у напрямі визнання української державності, що знижувало шанси українських делегацій на успіх.

Сполучені Штати Америки, попри активну участь у формуванні загального ідеологічного підґрунтя конференції, зокрема через концепцію Вудро Вільсона, демонстрували обмежену практичну залученість у вирішення українського питання. Президент Вільсон у своїх публічних заявах активно підтримував ідею національного самовизначення як засобу розв'язання імперських суперечностей. Проте на практиці адміністрація США залишала реалізацію цього принципу в східноєвропейському регіоні на розсуд європейських союзників, передусім Франції та Великобританії. Така позиція означала фактичне усунення Вашингтона від вирішення конфліктів, пов'язаних із долею українських земель, що надало польській дипломатії можливість ефективніше впливати на формування позицій Антанти.

Попри активні спроби українських делегатів добитися міжнародного визнання, Паризька мирна конференція продемонструвала наявність потужного геополітичного перекосу на користь Польщі, чия позиція була краще інтегрована в загальноєвропейські безпекові стратегії та дипломатичні механізми повоєнного врегулювання [8, с. 66–82].

У контексті українсько-польського протистояння за контроль над Східною Галичиною держави Антанти, що після завершення Першої світової війни претендували на статус арбітра у врегулюванні територіальних конфліктів у Центрально-Східній Європі, здійснили кілька дипломатичних спроб посередництва. Однією з перших таких ініціатив стала місія французького генерала Жозефа Бартелемі, яка діяла у лютому 1919 року. Завданням цієї місії було запропонувати тимчасову демаркаційну лінію між позиціями Української галицької армії та Війська польського з метою припинення активних бойових дій та створення умов для політичного діалогу.

Запропонована лінія, яка залишала місто Львів, а також важливий у стратегічному та економічному сенсі Дрогобицько-Бориславський нафтовий басейн під контролем польської сторони, була сприйнята українською делегацією як така, що не враховувала етнографічну та історичну специфіку регіону. В українському політичному дискурсі ця ініціатива розглядалася як не вигідна, оскільки позбавляла Західноукраїнську Народну Республіку її адміністративного центру та джерел енергетичних ресурсів, що унеможливлювало подальше функціонування інституцій національного самоуправління. Через це українська сторона відкинула компроміс, вважаючи його результатом одностороннього тиску на користь Польщі, яка на той момент мала тісніші політичні зв'язки з Антантою.

У подальші місяці міжнародні зусилля у справі врегулювання конфлікту були продовжені у вигляді нових місій. Зокрема, у червні 1919 року в регіон була направлена місія під проводом британського політичного діяча лорда Вільяма Боти. Основною метою цієї ініціативи було збирання інформації щодо фактичного стану справ у Східній Галичині та пошук варіантів прийняттого розв'язання суперечки. Однак і ця місія не привела до вироблення спільного бачення, що було зумовлено не лише глибокими протиріччями між українською та польською сторонами, а й відсутністю єдиної позиції серед великих держав Антанти щодо майбутнього статусу регіону.

Кульмінацією дипломатичного втручання став вердикт Найвищої ради Паризької мирної конференції, ухвалений 25 червня 1919 року. Відповідно до цього рішення, Польщі було надано право на тимчасову військову окупацію Східної Галичини, при тому що остаточне вирішення правового статусу території було відкладене на невизначений термін. У документах Ради підкреслювалося, що це рішення не передбачає анексії, проте фактична передача контролю над регіоном польській адміністрації була сприйнята українською дипломатією як втрата перспектив реалізації політичних домагань на

самоврядування в межах спірної території. Цей крок суттєво обмежив можливості ЗУНР для міжнародного визнання та легітимації свого існування як суб'єкта міжнародного права, зумовивши поступовий перехід ініціативи до польської сторони як на полі бою, так і в дипломатичних колах [4, с. 130–137].

Падіння військової ситуації для українських сил змушувало керівництво УНР шукати компромісів. Це призвело до Варшавського договору між УНР і Польщею в квітні 1920 року, за яким Симон Петлюра фактично погодився на польський контроль над Східною Галичиною в обмін на визнання української незалежності та військову допомогу проти більшовиків. Цей договір викликав гостру критику серед галицьких українців, які відчували себе зрадженими. Водночас цей союз не отримав достатньої міжнародної підтримки, оскільки західні держави не бажали остаточно визначитися щодо майбутнього регіону. Рішення Ради послів Антанти від 15 березня 1923 року стало кульмінацією дипломатичної боротьби навколо українсько-польського конфлікту. Східна Галичина була визнана частиною Польської держави з умовою надання їй автономного статусу. Це рішення відображало як військову поразку українських сил, так і поразку української дипломатії, яка не змогла ефективно протидіяти польським дипломатичним зусиллям. Польща, стратегічно важлива для Антанти як бар'єр проти поширення більшовизму в Європі, отримала підтримку в своїх територіальних претензіях [13, с. 47-259].

Варто відзначити, що українська дипломатія страждала від розрізненості та конкуренції між представниками УНР та ЗУНР, які часто діяли незалежно один від одного та мали різні політичні пріоритети. Відсутність єдиної узгодженої позиції значно послаблювала міжнародні позиції України. Водночас польська дипломатична служба діяла злагоджено та мала потужну підтримку з боку Франції та впливових діаспорних кіл. Українсько-польський дипломатичний конфлікт цього періоду мав довготривалі наслідки для обох народів. Для України це означало втрату західноукраїнських земель і

послаблення національно-визвольних змагань, а для Польщі – здобуття території з неспокійним українським населенням, що створювало внутрішньополітичні проблеми в міжвоєнний період. Цей конфлікт також продемонстрував, що в міжнародних відносинах того часу національні інтереси малих народів часто підпорядковувалися геополітичним міркуванням великих держав, які розглядали Східну Європу переважно як зону своїх стратегічних інтересів [6, с. 323-331].

3.3. Завершення війни та її історичні наслідки

У геополітичному контексті наслідки українсько-польського воєнного протистояння 1918–1919 років мали довготривалі наслідки для перерозподілу сил у Східній Європі. Закріплення західноукраїнських земель, зокрема Галичини, у складі відновленої Польської держави суттєво змінило територіальні параметри цієї країни, що дало їй змогу істотно зміцнити свої позиції серед новопосталих або відновлених держав Центрально-Східної Європи. Внаслідок цих змін Польща отримала розширену демографічну та економічну базу, зокрема контроль над значними природними та людськими ресурсами західноукраїнських територій. Це дозволяло їй виступати в якості одного з провідних суб'єктів регіональної політики, особливо в міжвоєнний період.

Однак включення до державного організму великої кількості населення непольського походження — передусім українців, але також білорусів та євреїв — сформувало багатонаціональну структуру, яка не відповідала ідеологічним уявленням про етнокультурну однорідність, поширеним у тодішньому польському політичному середовищі. Така демографічна ситуація створювала постійний ризик дестабілізації внутрішнього порядку, зокрема через можливість політизації етнічного питання або використання національних меншин як

об'єкта зовнішньополітичного впливу. Найбільшу увагу в цьому контексті привертав Радянський Союз, який після утворення радянської влади на більшій частині українських земель почав позиціонувати себе як нібито представник інтересів усіх українців, включаючи тих, що опинилися поза межами радянських кордонів. Це відкривало простір для ідеологічної експансії та посилення впливу Москви у прикордонних регіонах, що мали значну українську присутність.

Для українського народу розчленування етнічних територій між кількома державними утвореннями — Польщею, Чехословаччиною, Румунією та Радянським Союзом — означало утрату перспективи єдиного політичного центру та ускладнення шляхів до інституційного оформлення національного життя. Це розмежування створило умови для формування кількох відмінних траєкторій розвитку української ідентичності залежно від конкретного політичного режиму, під яким опинилася та чи інша частина українського етносу. У Польщі переважали політики інтеграції з елементами асиміляції, у Чехословаччині — обмежена толерантність, у Румунії — політика денационалізації, а в Радянському Союзі — суперечливе поєднання українізації з централізованим контролем і репресіями. Така ситуація суттєво ускладнювала процес вироблення спільних орієнтирів політичної поведінки та уявлень про національну солідарність.

Попри поразку Західноукраїнської Народної Республіки у війні з Польщею, сам факт її проголошення та короткотривалої діяльності залишив помітний слід у політичній культурі українського суспільства. ЗУНР розглядалася як доказ здатності українців до самостійного державного існування, як прецедент інституційного суверенітету, на який орієнтувалися наступні генерації українських політичних діячів у XX столітті. Цей історичний досвід функціонував як елемент колективної пам'яті, що зберігався в еміграційному середовищі, а згодом — у дискурсі визвольного руху [7].

Остаточне завершення війни з міжнародно-правової точки зору відбулося значно пізніше від фактичного припинення активних бойових дій. Рада послів країн Антанти 14 березня 1923 року ухвалила рішення про визнання суверенітету Польщі над Східною Галичиною з умовою надання цьому регіону автономного статусу. Це рішення стало дипломатичним завершенням українсько-польської війни та юридично закріпило поразку українських визвольних змагань на західноукраїнських землях. Водночас слід зазначити, що Польща так і не виконала своє зобов'язання щодо надання автономії українським територіям, що стало джерелом подальшої напруженості у міжвоєнний період. Історичні наслідки українсько-польської війни були надзвичайно вагомими як для України, так і для всього регіону. Для українського населення Східної Галичини та Волині включення до складу Польської держави означало втрату здобутої в результаті розпаду Австро-Угорської імперії національної державності та перспективи самостійного державного розвитку на найближчі десятиліття. Політика колонізації, яка активно проводилася польською владою, зокрема обмеження прав української мови в освіті та державних установах, перешкоджання розвитку українських культурних та економічних інституцій, заохочення польського осадництва на українських землях, призвела до загострення міжнаціональних відносин [7, с. 62-75].

Для Польщі приєднання Східної Галичини та частини Волині стало реалізацією ідеї відродження держави в історичних кордонах, але водночас створило серйозні внутрішньополітичні проблеми. Інкorporація території з переважно українським населенням, яке мало сформовану національну ідентичність та досвід власної державності, стала джерелом постійної напруги та конфліктів. Польська влада стикнулася з необхідністю інтегрувати території з відмінними історичними, культурними та релігійними традиціями, що виявилось надзвичайно складним завданням, яке зрештою так і не було вирішене до початку Другої світової війни. Українсько-польська війна суттєво вплинула на

формування суспільно-політичних рухів обох народів у міжвоєнний період. Для українців поразка у визвольних змаганнях стала поштовхом до переосмислення стратегії національно-визвольної боротьби. Розчарування в ліберально-демократичних методах призвело до радикалізації частини українського суспільства та зростання популярності націоналістичних ідей, що згодом втілювалося у створенні Організації Українських Націоналістів. У польському суспільстві утвердилося переконання в необхідності жорсткої національної політики на східних кресах для збереження територіальної цілісності держави, що посилювало позиції національно-демократичного табору [21, с. 147-158].

З геополітичної точки зору, результати українсько-польської війни суттєво вплинули на конфігурацію сил у Східній Європі. Включення західноукраїнських земель до складу Польщі зробило її одним з найбільших за територією та населенням держав регіону, що претендувала на роль регіонального лідера. Однак наявність значних національних меншин, зокрема української, створювала потенційні можливості для зовнішнього втручання, особливо з боку Радянського Союзу, який після утвердження більшовицької влади в Україні претендував на роль захисника українців за кордоном. Для української нації в цілому розділення етнічних українських земель між різними державами – Польщею, Чехословаччиною, Румунією та Радянським Союзом – мало драматичні наслідки для національного розвитку. Це призвело до формування різних моделей національної ідентичності та політичної культури на цих територіях, що ускладнювало процес національної консолідації. Водночас досвід ЗУНР став важливим символом української державницької традиції та джерелом натхнення для наступних поколінь борців за незалежність [11].

Одним із довготривалих наслідків українсько-польського збройного конфлікту 1918–1919 років стало формування відмінних історичних наративів у польському та українському суспільствах, що істотно позначилися на характері двосторонніх взаємин упродовж усього XX століття. У контексті української

колективної пам'яті війна за Східну Галичину сприймається як епізод масштабної національно-визвольної боротьби, спрямованої на утвердження самостійного державного утворення. Водночас поразка Західноукраїнської Народної Республіки інтерпретується як наслідок несприятливої міжнародної кон'юнктури, відсутності підтримки з боку впливових держав Антанти, а також обмежених військових і дипломатичних ресурсів.

Ця подія стала складовою ширшого історичного наративу, в якому втрата державності розглядається як чергова зрада з боку «сильних світу цього», що надовго закріпило образ зовнішнього несправедливого втручання у свідомості українського суспільства. Пам'ять про українсько-польську війну транслиувалася через освітні програми, публіцистику, мемуаристику, а також у формі громадських і церемоніальних практик у середовищах української еміграції.

У польській історичній свідомості ці події інтерпретувалися зовсім інакше. Зокрема, оборона Львова 1918 року (так звана "оброна Львова") була інкорпорована до канону польського героїчного наративу як приклад рішучості, жертвності й національної єдності. Особливо емоційного наповнення набула участь юнацтва – так званих "львівських орлят", чия самопожертва стала однією з основних тем у польській меморіальній культурі міжвоєнного періоду. Через призму цієї інтерпретації конфлікт поставав не як міжетнічне протистояння за право на самовизначення, а як закономірне повернення до складу Польщі територій, які вважалися історично польськими.

Науковий аналіз наслідків українсько-польської війни дає змогу окреслити її як подію, що вплинула на кілька вимірів розвитку обох народів: політичний, соціальний, культурний і міжнародний. Війна фактично легітимізувала нові кордони, що були визнані на міжнародному рівні лише з певним часовим зсувом, і, тим самим, визначила політичну мапу Центрально-Східної Європи щонайменше на два десятиліття. Крім територіальних змін, конфлікт залишив глибокі сліди у внутрішньополітичному житті – як у вигляді посилення

національної мобілізації, так і в поширенні недовіри до сусідніх держав. Значну трансформацію зазнали також міжнаціональні відносини: у багатьох прикордонних регіонах, зокрема у Східній Галичині, конфлікт спричинив тривалу напругу, яка в подальшому виявилася у вигляді асиміляційної політики, репресій та протестних рухів.

Досвід цього збройного протистояння став предметом історичних рефлексій і політичних висновків у наступні десятиліття. Зокрема, практика насильницького вирішення міжнаціональних суперечностей дедалі частіше почала розглядатися як деструктивна й така, що лише поглиблює розбіжності. У цьому сенсі досвід українсько-польського конфлікту може розглядатися як приклад, що демонструє необхідність вироблення таких моделей міждержавної взаємодії, які ґрунтуються на принципах взаємного визнання права на самовизначення, територіальної легітимності та політичної автономії народів у межах міжнародного права [18, с. 273–274].

Збройне протистояння між українським і польським народами, що розгорнулося у перші десятиліття XX століття, зокрема в контексті боротьби за Східну Галичину, залишило тривалі наслідки не лише в політичній сфері, а й у площині колективної пам'яті обох націй. Цей конфлікт став джерелом глибоких історичних травм, які знайшли відображення у багатьох формах культурного та суспільного висловлювання. Упродовж усього XX століття події українсько-польської війни 1918–1919 років інтерпретувалися через призму політичних потреб конкретного часу, часто набуваючи характеру ідеологічно забарвленого наративу. У польському дискурсі конфлікт розглядався у координатах відновлення національної державності, тоді як українська традиція трактувала ці події як боротьбу за збереження і утвердження права на самостійне державне існування.

Результатом цього розриву в інтерпретаціях стало формування взаємовиключних історичних оповідей, які закріплювали образи супротивника,

героїзували «своїх» і маргіналізували або знецінювали інший досвід. Таке символічне розмежування простягалося далеко за межі міжвоєнного періоду, впливаючи на літературну продукцію, кінематограф, візуальні мистецтва, шкільні програми та державну політику пам'яті як у Польщі, так і в Україні. Особливо виразно ця тенденція проявлялася у радянський період, коли українсько-польські взаємини осмислювалися через ідеологічну матрицю соціалістичного інтернаціоналізму або ж підпорядковувалися завданням зовнішньополітичної доцільності СРСР.

Лише після краху комуністичних режимів наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років відкрилися можливості для більш критичного переосмислення спільного минулого. Нові політичні умови, зокрема проголошення незалежності України у 1991 році та демократична трансформація Польщі, створили умови для формування нових підходів до історичної спадщини. У цьому контексті особливого значення набуло формування міждержавного діалогу, у якому постало питання взаємного визнання історичних страждань, зокрема у зв'язку з подіями насильства, примусових переселень та політичних репресій. Українсько-польські комісії істориків, спільні заяви політичних лідерів, а також символічні жести примирення стали елементами ширшого процесу, спрямованого на подолання історичних антагонізмів.

Інтеграційні процеси в межах Європейського Союзу додали нової динаміки до переосмислення конфліктного минулого. Ідея «об'єднаної Європи» почала слугувати рамкою для конструювання нових наративів, у яких увага приділялася не лише протистоянням, а й історіям співіснування, культурного обміну та взаємного впливу. Пам'ять про українсько-польський конфлікт почала розглядатися не як перешкода, а як потенційна основа для діалогу, який ґрунтується на визнанні багатогранності історичного досвіду. Попри існування суперечливих інтерпретацій окремих подій, у публічному просторі обох держав

дедалі більше утверджується ідея необхідності збереження історичної пам'яті через механізми взаємоповаги та порозуміння [16, с. 44–48].

ВИСНОВОК

Наслідки польсько-української війни мали довготривалий і багатовимірний характер. Геополітично це призвело до встановлення польського контролю над Східною Галичиною на наступні два десятиліття. У національно-політичному вимірі відбувся крах проєкту незалежної західноукраїнської держави та поглиблення українсько-польського антагонізму. Соціально-економічні наслідки виявилися у консервації економічної відсталості переважно українських сільських районів та продовженні політики національної дискримінації. У світоглядно-психологічному плані сформувалося стійке відчуття історичної несправедливості та прагнення до національного реваншу.

Дипломатична боротьба навколо українсько-польського конфлікту виявила асиметричний характер міжнародної підтримки сторін. Польща отримала визнання та дипломатичну підтримку з боку держав Антанти, особливо Франції, тоді як ЗУНР залишилася фактично ізольованою на міжнародній арені. Паризька мирна конференція, попри формальні заяви про необхідність справедливого вирішення українсько-польського територіального спору, на практиці підтримала польські претензії на Східну Галичину. Польсько-українська війна завершилася у липні 1919 року повною поразкою української сторони. Українська Галицька Армія була витіснена за Збруч, а територія ЗУНР окупована польськими військами. Формально-юридичне закріплення польської влади над Східною Галичиною відбулося за рішенням Ради послів країн Антанти від 14 березня 1923 року.

РОЗДІЛ 4. ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ ПОЛЬЩЕЮ ТА ЗУНР

4.1 Державні інституції ЗУНР та їхні функції у період протистояння

Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки 1 листопада 1918 року стало визначною подією в історії українського державотворення. Відразу після проголошення незалежності новостворена держава почала формувати власні інституції. Установчим органом стало Українське Національне Рада, яка виконувала роль тимчасового парламенту. Основними завданнями Ради були прийняття законодавчих актів, визначення внутрішньої та зовнішньої політики, а також координація діяльності уряду. У короткий термін Національна Рада змогла закласти основи ефективної системи управління, яка забезпечувала функціонування ЗУНР навіть у надзвичайно складних умовах [26, с. 25].

Для забезпечення виконавчої влади було створено Державний Секретаріат, який виконував функції уряду. До його складу входили секретарі, відповідальні за ключові сфери: фінанси, освіту, оборону, внутрішні справи, судочинство та інші. Державний Секретаріат розробляв і впроваджував рішення, прийняті Національною Радою, забезпечуючи функціонування державного апарату в умовах військового конфлікту. Крім того, уряд виконував завдання щодо мобілізації ресурсів та організації внутрішнього порядку, що дозволяло зберігати стабільність у державі [28, с. 25].

Особливу увагу було приділено створенню власної армії – Української Галицької Армії (УГА). Це було необхідно для захисту території ЗУНР від

польської агресії та забезпечення внутрішнього порядку. УГА мала чітку ієрархію, централізоване командування та добре організовану структуру. Формування армії здійснювалося за рахунок мобілізації місцевого населення, залучення добровольців і підготовки офіцерських кадрів. Попри обмежені ресурси, УГА демонструвала високий рівень дисципліни та організації, що дозволяло їй ефективно протистояти ворогам [27, с. 70].

Судова система ЗУНР базувалася на існуючих австрійських законах із внесенням змін, що відповідали національним інтересам. Було створено мережу народних судів, які розглядали цивільні та кримінальні справи. Вищим судовим органом став Державний Суд, що забезпечував контроль за діяльністю нижчих судів і розгляд складних справ. Система судочинства сприяла підтриманню правопорядку та довіри населення до нової влади, оскільки забезпечувала справедливий розгляд справ і дотримання законності [29, с. 8].

Освітня політика ЗУНР була спрямована на розвиток української освіти та культури. Уряд забезпечив українізацію шкіл, відкриття нових навчальних закладів і підтримку українських вчителів. Особливу увагу приділяли створенню підручників українською мовою та організації курсів для підвищення кваліфікації педагогів. У складних умовах воєнного часу вдалося забезпечити безперервний освітній процес, що сприяло формуванню національної ідентичності й підтримці населення, яке зберігало довіру до державної влади [30, с. 39].

У сфері фінансів було впроваджено власну податкову систему, яка мала на меті забезпечити фінансування державного апарату та військових потреб. Для стабілізації економіки уряд здійснював заходи щодо регулювання цін і контролю за торгівлею. Попри складну економічну ситуацію, ЗУНР змогла забезпечити базові потреби населення та функціонування державних структур. Уряд також ініціював реформи, спрямовані на розвиток сільського господарства та підтримку місцевих виробників [26, с. 98].

Важливу роль відігравала дипломатія, спрямована на здобуття міжнародного визнання. Делегації ЗУНР брали участь у міжнародних переговорах, зокрема на Паризькій мирній конференції. Уряд ЗУНР намагався налагодити зв'язки з сусідніми країнами й залучити підтримку великих держав, однак через геополітичні інтереси Антанти ці зусилля часто виявлялися безуспішними. Попри це, дипломатична діяльність сприяла поширенню інформації про українську проблему на міжнародній арені [28, с. 36].

Попри складні умови, ЗУНР зуміла створити ефективну систему державного управління, яка функціонувала навіть під час військового конфлікту. Державні інституції виконували ключові завдання в політичній, економічній, соціальній і військовій сферах, забезпечуючи існування держави. Цей досвід заклав основи для майбутніх зусиль із побудови незалежної України, слугуючи прикладом для наступних поколінь [27, с. 45].

4.2 Польська політика щодо Західної України

Після завершення Першої світової війни Польща активно почала впроваджувати політику, спрямовану на інтеграцію Західної України до складу польської держави. Польська влада прагнула не лише закріпити військовий контроль, а й забезпечити адміністративну інтеграцію регіону. Польща використовувала міжнародну підтримку, зокрема держав Антанти, для легітимізації своїх претензій на цю територію. Це дозволило польській стороні закріпити свій вплив у регіоні, незважаючи на активний спротив українського населення [26, с. 18].

Одним із ключових аспектів польської політики було обмеження прав українського населення. Польська влада зосередилася на обмеженні доступу українців до адміністративних посад і державних установ. Водночас відбувалася активна полонізація освітньої системи, спрямована на зменшення впливу

української мови й культури. Це викликало невдоволення української громади, яка організовувала культурно-просвітницькі товариства для збереження національної ідентичності [27, с. 70].

В аграрній сфері польська влада проводила політику, спрямовану на збереження земельної нерівності. Більшість земель залишалася у власності польських поміщиків, тоді як українські селяни були змушені орендувати землю на не вигідних умовах. Це призводило до економічної залежності українського селянства, що було одним із інструментів контролю над українським населенням. Така політика викликала протестні настрої серед селян і стимулювала розвиток кооперативного руху [28, с. 27].

Польська влада також прагнула послабити український національно-визвольний рух через репресивні заходи. Впровадження цензури, заборона українських організацій та переслідування активістів стали ключовими інструментами цієї політики. Це змушувало українців шукати нові форми боротьби, зокрема через підпільні організації та еміграцію, яка дозволяла привертати міжнародну увагу до української проблеми [29, с. 10].

В освітній сфері польська влада прагнула обмежити розвиток української освіти. Більшість українських шкіл було закрито, а їхні функції передано польським навчальним закладам. Водночас зменшувалася кількість українських гімназій та університетів, що призводило до маргіналізації української інтелігенції. Польська освітня політика викликала серйозний спротив, що проявлялося у створенні підпільних шкіл і гуртків, які займалися збереженням української мови й культури [30, с. 39].

Полонізація Західної України супроводжувалася активним впровадженням польської мови в усі сфери суспільного життя. Українські громади були змушені підкорятися польському законодавству, яке поступово витісняло українську мову з адміністративного, освітнього та культурного простору. Це призводило до

посилення напруженості між польським і українським населенням, яка виливалася в масові протести [27, с. 72].

Польська політика в Західній Україні значною мірою залежала від міжнародного контексту. Польща використовувала підтримку Антанти для закріплення своїх позицій, зокрема завдяки Паризькій мирній конференції 1919 року. Українські дипломатичні зусилля, спрямовані на міжнародне визнання, залишалися безуспішними, що сприяло зміцненню польського впливу в регіоні. Це посилювало асиметрію у відносинах між польською владою та українським населенням [28, с. 30].

У підсумку, польська політика щодо Західної України була спрямована на інтеграцію регіону до складу польської держави через репресії, полонізацію та обмеження прав українського населення. Ці заходи викликали серйозний спротив українців, які намагалися зберегти свою національну ідентичність і права. Попри численні обмеження, українська громада продовжувала боротьбу за свої права, що стало основою для подальших національно-визвольних змагань [29, с. 16].

4.3. Соціально-економічний і культурний вимір конфлікту

Польсько-український конфлікт у Західній Україні мав значний вплив на соціально-економічне становище населення. Військові дії призводили до руйнування інфраструктури, що ускладнювало доступ до базових послуг, таких як охорона здоров'я та освіта. Економічна криза поглиблювалася через масові реквізиції, які здійснювали як польські, так і українські військові формування. Ці дії завдавали шкоди сільському господарству, яке було основою економіки регіону. Багато сімей залишалися без засобів до існування, що змушувало їх мігрувати в пошуках кращих умов життя [31, с. 25].

У сфері сільського господарства конфлікт загострив проблему земельної нерівності. Більшість родючих земель залишалася у власності польських поміщиків, тоді як українські селяни переважно орендували ділянки на невикгодних умовах. Економічна залежність українського селянства посилювала соціальну напругу. Український кооперативний рух намагався змінити ситуацію, створюючи організації, які допомагали селянам отримувати кредити та зменшувати залежність від польських землевласників [32, с. 87].

Польська політика в Західній Україні мала репресивний характер, що впливало на культурну сферу. Польська влада обмежувала доступ українців до освітніх закладів, запроваджувала обов'язкове навчання польською мовою та закривала українські школи. Це призводило до маргіналізації української культури та створення дисбалансу в суспільстві. Українці намагалися зберегти свою культуру через підпільні школи, народні доми та культурно-просвітницькі товариства, такі як "Просвіта" [33, с. 102].

Конфлікт супроводжувався посиленням етнічної напруженості, яка впливала на всі аспекти життя. У містах, де поляки мали більшість, українці стикалися з дискримінацією під час пошуку роботи або отримання соціальних послуг. Польська влада активно полонізувала міські простори, витісняючи українські культурні ініціативи. У відповідь українці організовували заходи, які зміцнювали національну свідомість, такі як фестивалі, виставки та літературні вечори [34, с. 55].

Війна призвела до гуманітарної кризи в регіоні, що погіршувала умови життя для всіх мешканців, незалежно від їхньої етнічної приналежності. Біженці, які залишали свої домівки через бойові дії, створювали додатковий тиск на ресурси міст і сіл. Польська та українська влада не завжди могли забезпечити адекватну допомогу постраждалим. Це сприяло зростанню соціальної нестабільності та посиленню протестних настроїв серед населення. Економічна блокада українських територій, яку запровадила польська влада, ще більше

ускладнювала становище українців. Блокада обмежувала доступ до ринків збуту та постачання товарів, що негативно впливало на розвиток місцевої економіки. Українці намагалися створювати альтернативні економічні структури, такі як кооперативи та спілки, які дозволяли їм зберігати економічну активність навіть в умовах ізоляції [31, с. 128].

Попри всі труднощі, українське населення Західної України активно боролось за збереження своєї культури. Культурно-просвітницькі товариства відігравали важливу роль у зміцненні національної ідентичності. Народні доми, які діяли в багатьох містах і селах, ставали центрами української культури, де проводилися лекції, вистави та святкові заходи. Завдяки таким ініціативам українці змогли зберегти свою національну спадщину в умовах репресій. У підсумку, соціально-економічний і культурний вимір польсько-українського конфлікту в Західній Україні відображав глибокі протиріччя між двома народами. Політика дискримінації й економічного тиску, що здійснювалася польською владою, викликала сильний спротив серед українців. Попри репресії та обмеження, українська громада зберегла свою національну ідентичність і створила основу для подальших визвольних змагань [35, с. 65].

4.4 Роль міжнародних організацій у врегулюванні польсько-українського конфлікту

Після завершення Першої світової війни польсько-український конфлікт привернув увагу міжнародної спільноти, оскільки він відбувався на важливих стратегічних територіях. Міжнародні організації, такі як Ліга Націй, були залучені до процесу врегулювання цього конфлікту. Основною метою цих зусиль було зменшення напруженості в регіоні та запобігання ескалації військових дій, які могли б мати наслідки для всієї Центрально-Східної Європи. Українські та польські сторони намагалися залучити міжнародну підтримку для своїх цілей,

що ускладнювало переговори. Роль Ліги Націй у цьому процесі була визначальною, хоча й не завжди ефективною. Її вплив залишався обмеженим через суперечності між великими державами [23, с. 15].

Ліга Націй відігравала центральну роль у міжнародних спробах вирішити польсько-український конфлікт. Організація проводила переговори між сторонами, намагаючись досягти компромісу щодо спірних територій. Однак рішення Ліги часто були продиктовані інтересами великих держав, таких як Франція та Великобританія. Ці країни підтримували Польщу через її стратегічну важливість у стримуванні більшовицької Росії. Водночас українські інтереси залишалися другорядними у міжнародній політиці. Це створювало додаткові перешкоди для справедливого вирішення конфлікту [24, с. 18].

Паризька мирна конференція 1919 року також стала важливим майданчиком для обговорення польсько-українського конфлікту. Українська делегація намагалася переконати учасників конференції в праві ЗУНР на самовизначення. Однак політичні інтереси великих держав переважили, і територія Східної Галичини була передана Польщі. Це рішення спричинило обурення серед українців і стало приводом для подальшої боротьби за національні права. Польська сторона зуміла закріпити свої позиції завдяки міжнародній підтримці. Проте напруженість у регіоні залишалася високою через відсутність довготривалих рішень [25, с. 800].

Міжнародні організації намагалися також впливати на дотримання прав українського населення в межах Польщі. Ліга Націй висувала рекомендації щодо забезпечення культурних, мовних і політичних прав українців. Однак ці рекомендації часто ігнорувалися польською владою, що поглиблювало етнічні протиріччя. Українське населення продовжувало відчувати дискримінацію у сферах освіти, культури та адміністративного управління. Ця ситуація сприяла зростанню опору з боку української громади. Зусилля Ліги залишалися недостатніми для забезпечення реальних змін [26, с. 45].

Крім офіційних організацій, важливу роль у врегулюванні конфлікту відігравали гуманітарні місії. Міжнародний Червоний Хрест надавав медичну допомогу, забезпечував продовольством і займався питаннями захисту прав цивільного населення. Ця діяльність сприяла зменшенню гуманітарної кризи, яка була одним із наслідків конфлікту. Польська та українська сторони також намагалися використовувати гуманітарні ініціативи для залучення міжнародної підтримки. Однак ці зусилля часто обмежувалися через брак ресурсів і політичні перепони. Попри все, гуманітарна допомога допомогла пом'якшити деякі наслідки конфлікту [27, с. 70].

Вплив міжнародних організацій був обмеженим через різницю в інтересах великих держав і нездатність забезпечити виконання своїх рішень. Польща, отримавши підтримку Франції та Великобританії, змогла закріпити контроль над Східною Галичиною. Українська сторона, попри зусилля дипломатів, залишалася в ізоляції. Це ускладнювало досягнення справедливих рішень на міжнародному рівні. Польська політика часто враховувала лише власні інтереси, що призводило до ескалації напруженості. Міжнародні зусилля з врегулювання конфлікту були значною мірою неефективними [28, с. 28].

Попри це, діяльність міжнародних організацій мала важливе значення для формування міжнародного права й практики врегулювання міжетнічних і територіальних конфліктів. Висновки, зроблені з польсько-українського конфлікту, стали основою для подальших дій Ліги Націй. Участь міжнародної спільноти в цьому конфлікті показала важливість багатостороннього підходу до вирішення складних ситуацій. Це також виявило слабкості міжнародних механізмів у забезпеченні справедливості. Польсько-український конфлікт залишив значний вплив на міжнародну дипломатію [29, с. 12].

У підсумку, роль міжнародних організацій у врегулюванні польсько-українського конфлікту була важливою, але обмеженою. Хоча вони сприяли зменшенню напруженості та гуманітарної кризи, їхні зусилля не змогли

забезпечити справедливого вирішення конфлікту. Інтереси великих держав домінували над принципами самовизначення. Це залишило українське населення без належної міжнародної підтримки. Конфлікт став прикладом недостатності існуючих міжнародних механізмів. Висновки з цієї ситуації сприяли розвитку нових підходів до вирішення конфліктів [30, с. 39].

ВИСНОВОК

Державні інституції ЗУНР стали важливим інструментом організації управління на зайнятих територіях і координації військових дій, демонстрували високий рівень організації й здатність адаптуватися до викликів часу. Хоча ресурси молодой держави були обмеженими, вдалося створити дієві адміністративні структури, зокрема уряд і армію, що сприяли формуванню основ національної державності. Успішне створення виконавчої, судової, військової й освітньої систем забезпечило функціонування держави навіть у надзвичайно складних умовах. Попри коротко тривалість існування, ЗУНР залишила важливий спадок у вигляді інституційного досвіду, який став основою для майбутніх зусиль із побудови української державності.

Аналіз польської політики щодо Західної України виявляє використання комплексного підходу, який включав дипломатичні, військові й адміністративні засоби. Польська політика щодо Західної України мала репресивний і асиміляційний характер, що значною мірою визначало характер польсько-українських відносин у міжвоєнний період. Полонізація, обмеження прав і репресії стали основними інструментами інтеграції регіону до складу Польщі. Водночас ця політика сприяла посиленню українського опору, який виражався через підпільну діяльність, еміграцію та організацію культурно-просвітницьких товариств.

Соціально-економічний і культурний вимір польсько-українського конфлікту демонструє складність і багатогранність відносин між двома народами. Соціально-економічний і культурний вимір конфлікту виявляє значний вплив протистояння на населення Галичини. Військові дії призвели до гуманітарної кризи, тоді як обидві сторони прагнули зберегти й розвивати власну культуру, що додатково поглиблювало міжетнічні суперечності. Попри складні умови, українці змогли організувати ефективний спротив, який став основою для подальших визвольних рухів і збереження національної спадщини.

Роль міжнародних організацій у польсько-українському конфлікті продемонструвала складність врегулювання міжетнічних і територіальних спорів у контексті післявоєнної Європи. Ліга Націй і великі держави намагалися врегулювати конфлікт дипломатичними засобами, однак їхні дії часто залежали від власних стратегічних інтересів, що знижувало ефективність їхнього втручання. Хоча діяльність міжнародних організацій мала обмежений успіх, вона заклала основи для майбутнього розвитку міжнародного права й механізмів розв'язання конфліктів. Водночас брак політичної волі великих держав і недостатність ресурсів для реалізації рішень ускладнили досягнення справедливості для обох сторін конфлікту.

ВИСНОВКИ

Польсько-український конфлікт 1918-1919 років зумовлювався тривалим польським домінуванням в Галичині з активною політикою полонізації та дискримінації українців в адміністративній, освітній та економічній сферах. Після розпаду Австро-Угорщини обидва народи одночасно прагнули до створення власних держав і претендували на одні й ті ж території. Несприятлива міжнародна ситуація для України виявилася у підтримці країнами Антанти Польщі як "санітарного кордону" проти більшовицької Росії. Важливу роль відіграла потужна мобілізація польського суспільства для боротьби за Галичину та історично сформоване переконання польської еліти про їхнє право на західноукраїнські землі. Цей конфлікт став класичним прикладом міжнаціональної війни за територію та кордони, спричиненої розпадом багатонаціональної імперії та зіткненням національних інтересів у переломний історичний період.

Листопадовий чин та бої за Львів стали початком складного збройного протистояння, яке виявило фундаментальні розбіжності між українським та польським баченням майбутнього Східної Галичини. Ця боротьба розгорталася на тлі розпаду Австро-Угорської імперії та була спричинена наявністю двох взаємовиключних державницьких концепцій щодо цих територій. Для українців Листопадовий зрив означав початок відновлення історичної справедливості та

формування власної державності на основі етнічної більшості в регіоні. Для поляків же ці події були початком боротьби за повернення "східних кресів" історичної Речі Посполитої. Особливість цього конфлікту полягала в тому, що він розпочався за стихійного військового будівництва та відсутності чіткої політичної стратегії з українського боку. Галицький політикум, орієнтований на переговори з віденським урядом та перспективу федералізації імперії Габсбургів, виявився неготовим до революційних змін. Натомість рушійною силою українського руху стали військові структури, зокрема Український головний військовий комісаріат та Українські Січові Стрільці під проводом далекоглядного Дмитра Вітовського. Значною мірою успіх українського руху залежав від напрацьованого бойового досвіду січових стрільців, які, на відміну від політиків, вже тривалий час не покладалися на австрійську прихильність і розуміли необхідність формування власних збройних сил. Саме вони стали основою для створення регулярної української армії в боротьбі за Львів та інші території Східної Галичини. Важливим елементом цієї боротьби була також інформаційно-пропагандистська діяльність, яку розгорнула Українська пресова служба у Відні для протидії польській пропаганді та донесення української позиції до європейської громадськості. Ця діяльність свідчила про усвідомлення українською стороною важливості не лише військового, але й дипломатичного та інформаційного фронтів протистояння.

Наслідки польсько-української війни мали довготривалий і багатовимірний характер. Геополітично це призвело до встановлення польського контролю над Східною Галичиною на наступні два десятиліття. У національно-політичному вимірі відбувся крах проекту незалежної західноукраїнської держави та поглиблення українсько-польського антагонізму. Соціально-економічні наслідки виявилися у консервації економічної відсталості переважно українських сільських районів та продовженні політики національної

дискримінації. У світоглядно-психологічному плані сформувалося стійке відчуття історичної несправедливості та прагнення до національного реваншу.

Дипломатична боротьба навколо українсько-польського конфлікту виявила асиметричний характер міжнародної підтримки сторін. Польща отримала визнання та дипломатичну підтримку з боку держав Антанти, особливо Франції, тоді як ЗУНР залишилася фактично ізольованою на міжнародній арені. Паризька мирна конференція, попри формальні заяви про необхідність справедливого вирішення українсько-польського територіального спору, на практиці підтримала польські претензії на Східну Галичину. Польсько-українська війна завершилася у липні 1919 року повною поразкою української сторони. Українська Галицька Армія була витіснена за Збруч, а територія ЗУНР окупована польськими військами. Формально-юридичне закріплення польської влади над Східною Галичиною відбулося за рішенням Ради послів країн Антанти від 14 березня 1923 року.

Державні інституції ЗУНР стали важливим інструментом організації управління на зайнятих територіях і координації військових дій, демонстрували високий рівень організації й здатність адаптуватися до викликів часу. Хоча ресурси молодой держави були обмеженими, вдалося створити дієві адміністративні структури, зокрема уряд і армію, що сприяли формуванню основ національної державності. Успішне створення виконавчої, судової, військової й освітньої систем забезпечило функціонування держави навіть у надзвичайно складних умовах. Попри коротко тривалість існування, ЗУНР залишила важливий спадок у вигляді інституційного досвіду, який став основою для майбутніх зусиль із побудови української державності.

Аналіз польської політики щодо Західної України виявляє використання комплексного підходу, який включав дипломатичні, військові й адміністративні засоби. Польська політика щодо Західної України мала репресивний і асиміляційний характер, що значною мірою визначало характер польсько-

українських відносин у міжвоєнний період. Полонізація, обмеження прав і репресії стали основними інструментами інтеграції регіону до складу Польщі. Водночас ця політика сприяла посиленню українського опору, який виражався через підпільну діяльність, еміграцію та організацію культурно-просвітницьких товариств.

Соціально-економічний і культурний вимір польсько-українського конфлікту демонструє складність і багатогранність відносин між двома народами. Соціально-економічний і культурний вимір конфлікту виявляє значний вплив протистояння на населення Галичини. Військові дії призвели до гуманітарної кризи, тоді як обидві сторони прагнули зберегти й розвивати власну культуру, що додатково поглиблювало міжетнічні суперечності. Попри складні умови, українці змогли організувати ефективний спротив, який став основою для подальших визвольних рухів і збереження національної спадщини.

Роль міжнародних організацій у польсько-українському конфлікті продемонструвала складність врегулювання міжетнічних і територіальних спорів у контексті післявоєнної Європи. Ліга Націй і великі держави намагалися врегулювати конфлікт дипломатичними засобами, однак їхні дії часто залежали від власних стратегічних інтересів, що знижувало ефективність їхнього втручання. Хоча діяльність міжнародних організацій мала обмежений успіх, вона заклала основи для майбутнього розвитку міжнародного права й механізмів розв'язання конфліктів. Водночас брак політичної волі великих держав і недостатність ресурсів для реалізації рішень ускладнили досягнення справедливості для обох сторін конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Дорошенко Д. *Історія України 1917–1923 рр.* Т. 1. Доба Центральної Ради. Київ: Темпора, 2002.
2. Олешко Н. П., Золотарьов В. С. Характеристика польсько–української конфронтації у Галичині початку ХХ ст. українською наддніпрянською пресою. *Гілея: науковий вісник*. 2017. № 119. С. 59–63.
3. Пиріг Р., Скальський В. *Відновлена УНР: боротьба за збереження державності (грудень 1918–1921 р.)*. [б.в.], 2021.
4. Лизень Є. Перша місія Антанти під керівництвом Ж. Бартелемі (25 січня – 11 лютого 1919 р.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. 2020. № 2 (43). С. 130–137.
5. Українська преса (згадана у роботі – «Рідний край», інші періодичні видання).

Література

6. Геник М. А. Оцінка польсько-української війни 1918–1919 рр. в процесі міжнаціонального примирення. *Галичина*. 2014. № 25–26. С. 323–331.
7. Голик Р. ЗУНР чи *Malopolska Wschodnia*? образ Галичини 1918 року в ментальності українців та поляків. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2009. № 18. С. 62–75.

8. Заруда Т. Становлення та основні напрямки зовнішньої політики Української Держави. *Останній гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського*. Київ: Академпрес, 1993. С. 66–82.
9. Зелінський М. В. Українське питання у політичній діяльності Р. Дмовського у роки Першої світової війни (1914–1918 рр.). *Історичний архів*. 2013. № 10. С. 45–51.
10. Корнат М. Від війни між імперіями до геополітичної революції у Центрально-Східній Європі. *Український історичний журнал*. 2019. С. 173–174.
11. Лагодич В. *Вовчухівська наступальна операція УГА: початковий задум та його реалізація*. [б.в.], [б.р.].
12. Лизень Є. *Військово-дипломатичні місії країн Антанти на першому етапі польсько-української війни 1918–1919 рр.* [б.в.], [б.р.]. С. 196.
13. Литвин М. Польсько-український військово-політичний діалог 1918–1920 рр.: від збройного конфлікту в Галичині до союзних Варшавських угод. *Polska i Ukraina. Sojuz 1920 roku i jego następstwa*. Toruń, 1997. С. 47–259.
14. Мандзюк О. Р. Ідея Балто-Чорноморського союзу крізь призму зовнішньополітичних концепцій Польщі. *Молодий вчений*. 2016. № 12. С. 153–156.
15. Манзуренко В. Українські Січові Стрільці у листопадових боях за Львів. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Історія*. 2014. № 3. С. 25–29.
16. Матвієнко В. Україна і Польща в 1918 році: проблема формування новітніх міждержавних відносин. *Україна і Польща в XX столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин*. Київ, Краків, 2002. С. 44–48.
17. Михтуненко В. Вплив ідеологічних конфліктів на суспільний розвиток Центрально-Східної Європи у 20 ст. *Старожитності Лукомор'я*. 2025. № 2. С. 218–227.
18. Олійник Ю. В. Причини і наслідки захоплення Галичини Польщею на початку XX ст. та його юридичне оформлення. *Редколегія випуску*. [б.р.]. С. 273–274.

19. Папакін А. Довгий шлях до союзу: контакти між Варшавою та Києвом у 1918–1919 рр. *Інтермарум: історія, політика, культура*. 2015. № 2. С. 202–203.
21. Скорич Л. В. Деякі аспекти агресії Польщі проти ЗУНР у 1918–1919 рр. *Військово-науковий вісник*. 2016. № 26. С. 147–158.
22. Стукаліна Н. Т., Лук'янченко С. В. Військово-політичні успіхи та прорахунки органів державної влади і військового управління ЗУНР. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2019. № 32. С. 186–195.
23. Голубко В. Є. Українсько-польсько-радянська війна 1920 р. і Східна Галичина. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2000. № 408: Держава та армія. С. 11-21.
24. Гудь Б. З історії етносоціальних конфліктів. Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й у Східній Галичині в ХІХ – першій половині ХХ ст. / авторизований переклад з польської Андрія Павлишина. Харків: Акта, 2018. 482 с.
25. Дацків І. Українсько-польські взаємини 1919–1920 рр.: роль дипломатії УНР. *Україна дипломатична*. 2011. Вип. 12. С. 795-816.
26. Західно-Українська Народна Республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення): збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (м. Львів, 1 листопада 2018 р.). Львів, 2018. Вип. 2. 280 с.
27. Краснодемська І. Ставлення українського й польського політичного істеблішменту до військово-політичного союзу 1920 р. *Ukrainian studies*. 2020. № 4(77). С. 66-88.
28. Литвин М. Р. Польсько-українськоросійська війна 1920 року. *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. 2014. Вип. 7. С. 20-31.

29. Павлюк О. Українсько-польський союз і політика США щодо УНР у 1920 р. Український історичний журнал. 2000. № 6. С. 3-16.
30. Папакін А. Стосунки між УНР та Польщею в 1918–1919 рр. Наукові записки НаУКМА. 27: Історичні науки. 2004. С. 38–41.
31. Пахарев А. Передумови становлення української державності в подіях ХХ століття: історико-політологічний аспект. Наукові записки ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2018. № 1(57). С. 21-32.
32. Руккас А. О. Разом з польським військом: Армія Української Народної Республіки 1920 р. (структура, організація, чисельність, уніформа). Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2013. 480 с.
33. Сінкевич Є.Г. Українсько-польські відносини (1918-2020) : Навчальний посібник. – Вид. 3, виправлене і доповнене. – Черкаси : Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 145 с.
34. Швидченко Т. М. Перший Зимовий похід Армії УНР в контексті національно-визвольної революції 1917–1921 років: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. 223 с.
35. Шумихіна С.О. Українська історіографія міжвоєнної Польщі (1918 – 2012 рр.). Дис. к.іст.н. спец. 07.00.06. Київ, 2013. 204 с.